LECTURA I TIC: L'ÚS DE LES TIC PER AL TREBALL DE LES LECTURES
D'OBRES LITERÀRIES PROPOSADES A L'ALUMNAT

Ignasi Moral Reig
IES el Quint de Riba-roja de Túria
Universitat Oberta de Catalunya

1. INTRODUCCIÓ

La lectura és una habilitat lingüística (CASSANY, LUNA & SANZ: 1999) que sempre s'ha tingut en consideració en els plans d'estudis de qualsevol etapa educativa i, per tant, en multitud d'anàlisis i recerques educatives. Aquesta habilitat, la de la lectura, s'ha treballat des de perspectives ben diferents. Només a tall d'exemple, en citem algunes: la lectoescriptura en les primeres etapes (TEBEROSKY: 2001), la competència lectora (PISA: 2009), la lectura en les diferents àrees curriculars (LEE & SPRATLEY: 2010), l'educació literària (COLOMER: 1998), l'anàlisi de l'hàbit lector (MILLÁN: 2008) i, fins i tot, la incidència de les polítiques de lectoescriptura en el desenvolupament de les societats (MARTÍN-BARBERO & LLUCH: 2011). Com no pot ser altrament, també els currículums educatius hi fan referència explícita.

El Decret 112/2007, de 20 de juliol, del Consell, pel qual s'estableix el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria a la Comunitat Valenciana (DOCV 5562, 24-07-2007) estableix en la introducció al currículum de l'àrea de llengües el següent:

L'obra literària està destinada a la fruïció, és a dir, a produir en el lector un plaer buscat conscientment i activament. Aquesta finalitat del text se satisfà si es crea una situació de comunicació en què la lectora o el lector acudeix a l'encontre de l'obra i —allunyat del context espacial, temporal i cultural en què l'obra es va escriure— crea un context nou, a partir dels propis repertoris de significats individuals i socioculturals.

És a dir, d'una banda, incideix en la lectura plaent «destinada a la fruïció». De l'altra, determina la necessitat de crear un «context nou» per poder aconseguir aquell gaudi de la lectura.

Més encara, aquest mateix currículum de l'àrea de llengua determina l'objectiu següent:

17. Interpretar i utilitzar la lectura i l'escriptura com a fonts de plaer, d'enriquiment personal i de coneixement del món, i consolidar hàbits lectors per mitjà de textos adequats a l'edat.

De nou, es fa referència a la lectura com a font «de plaer» que té com a objectiu la consolidació d'un «hàbit lector».

A l'últim, en els quatre cursos acadèmics de l'ESO, entre els continguts del bloc dedicat a l'educació literària apareix el següent:

Foment de la lectura per mitjà del contacte amb autores i autors en visites al centre, la lectura de ressenyes i la participació en altres actuacions d'animació lectora (presentacions de llibres, sessions de llibrefòrum, etc.) per a consolidar l'hàbit lector, formar amb sentit crític les preferències personals en la selecció de llibres, i gust per compartir sentiments i emocions suscitats per l'experiència lectora.

Per tercer cop s'hi fa referència al «foment de la lectura». A més, s'hi indica la necessitat de dur a terme «actuacions» que tinguin com a finalitat, de nou, la consolidació de «l'hàbit lector».

Les àrees lingüístiques sempre han fet llegir els alumnes determinades obres literàries (aspecte que determina el currículum), generalment amb la finalitat de valorar-ne la comprensió lectora. Aquesta pràctica es continua duent a terme i, fins i tot, s'ha estès a altres àrees curriculars des de la Llei Educativa de 2006 (EACEA: 2011), però no sempre serveix per a consolidar el desenvolupament d'un hàbit lector en l'alumnat ni per a fomentar la lectura com a activitat de gaudi, aspectes que, com hem comprovat, determinen el currículum educatiu oficial. Així sembla demostrar-ho l'informe *La lectura en España* (MILLÁN: 2008): per edat, els joves entre 14 i 24 anys són els més lectors; per ocupació, els estudiants presenten un índex de lectura molt superior al de la resta de sectors.

D'altra banda, la societat de la informació en la qual creixen els estudiants actuals exigeix de l'escola, també, el desenvolupament d'una competència digital. Tot i que de manera lenta i, fins i tot, tímida, les TIC ja han arribat al món de l'educació, aspecte que es materialitza no

només amb la presència de maquinari als centres i/o les aules, sinó també, i sobretot, amb la quantitat d'experiències i propostes didàctiques que es duen a terme cada curs.

Els currículums educatius no són aliens a aquest fet i ja hi incorporen aquests aspectes com a preceptius.

El Reial Decret 1631/2006, de 29 de desembre, pel qual s'estableixen els ensenyaments mínims corresponents a l'Educació Secundària Obligatòria incorpora per primer cop en el currículum unes competències bàsiques, entre les quals hi ha el «tractament de la informació i competència digital» (annex I):

Ser competent en la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació com a instrument de treball intel·lectual inclou utilitzar-les en la doble funció de transmissores i generadores d'informació i comunicació. [...]

[La competència digital] permet aprofitar la informació que proporcionen i analitzar-la de forma crítica mitjançant el treball personal autònom i el treball col·laboratiu, tant en la vessant sincrònica com diacrònica [...].

Igualment, el currículum de l'ESO estableix entre els objectius d'aquesta etapa educativa el següent:

f) Desenvolupar destreses bàsiques en la utilització de les fonts d'informació per a adquirir, amb sentit crític, nous coneixements. Adquirir una preparació bàsica en el camp de les tecnologies, especialment les de la informació i la comunicació.

De la mateixa manera, el currículum específic de l'àrea de llengües recull la introducció de les TIC en l'aula com a instrument per a obtenir informació i produir coneixement:

Les tecnologies de la informació i la comunicació s'incorporen a l'aula com a instrument vàlid per a desenrotllar els continguts i com a recurs útil per a buscar informació i presentar treballs, a més d'estratègia motivadora per a l'alumnat i molt ben valorada per la societat actual.

Més concretament, entre els objectius d'aquesta àrea hi ha el següent:

18. Aprendre i utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació: recerca, elaboració i presentació amb l'ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies.

Finalment, entre els continguts de l'àrea, en el bloc dedicat a les tècniques de treball, s'hi fa referència en tres ocasions:

- Utilització dirigida de la biblioteca del centre, de les biblioteques virtuals i, en general, de les tecnologies de la informació i la comunicació, com a font d'informació i de models per a la composició escrita.
- Presentació de la informació. Tractament informàtic de textos.
- Interés per la bona presentació dels textos escrits tant en suport de paper com digital, i respecte per les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques (titulació, espais, marges, paràgrafs, etc.).

Com s'hi pot observar, l'Administració educativa, a través dels currículums oficials i del desenvolupament de noves normatives està posant molt d'èmfasi en dos aspectes: la introducció de les TIC en el procés d'ensenyament-aprenentatge i el foment de la lectura.

Aquest article, que recull les conclusions d'un treball d'investigació previ, pretén analitzar en una àrea específica, la de llengua i literatura catalanes, com s'apliquen i s'interrelacionen aquests dos aspectes. En concret, volem analitzar com s'apliquen les TIC per al treball i foment de la lectura d'obres literàries entre l'alumnat d'ESO i batxillerat.

2. JUSTIFICACIÓ

El currículum educatiu reconeix la necessitat de la introducció de les TIC en les diferents àrees curriculars. Malgrat això, sovint les TIC no arriben a l'aula, entre d'altres raons perquè no formen part de la quotidianitat del docent, el qual sovint no en posseeix els coneixements i habilitats suficients (ALMERICH *et al.*: 2010). Es considera, per tant, fonamental analitzar les característiques d'aquells professors i professores que incorporen les tecnologies en la praxis educativa. Per això, s'ha pres com a docent objecte de l'estudi aquells que formen part de la xarxa *Un entre tants. Xarxa cooperativa per a l'ensenyament en valencià*²⁵, una xarxa

²⁵ Podeu consultar les activitats d'aquesta xarxa a <<http://1entretants.ning.com>>.

cooperativa per al foment de l'ús de les TIC en l'ensenyament en valencià (es tracta d'una xarxa docent valenciana). Aquest professorat està teòricament interessat en l'aplicació de les TIC a l'ensenyament, en tant que forma part d'una xarxa la finalitat de la qual és aquesta.

D'altra banda, l'Administració educativa valenciana està fent molt d'incidència en els dos darrers cursos en el foment de la lectura. Tots els centres han d'elaborar un Pla de Centre per al foment de la lectura que contemple un programa de centre per a aquesta finalitat. En aquest pla també s'ha de fer referència a l'ús de les TIC per a la consecució d'aquest objectiu.

Aquests dos aspectes, la competència digital i el foment de la lectura, semblen estar presents darrerament en tota normativa curricular. Així, per exemple, l'Ordre 45/2011, de 8 de juny, de la Conselleria d'Educació, per la qual es regula l'estructura de les programacions didàctiques en l'ensenyament bàsic, ha afegit de manera preceptiva dos ítems que tota programació de cada àrea ha de tenir en compte: els punts 9 i 10 de l'article 3, referents a l'estructura de les programacions didàctiques, apleguen, respectivament, el foment de la lectura i la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació.

A partir d'aquestes dues idees inicials, l'objectiu d'aquest treball és analitzar quin ús de les TIC es fa en el foment de la lectura. És un aspecte força concret: no es tracta d'analitzar el grau d'incidència de les TIC en els centres educatius i els processos d'ensenyament-aprenentatge; tampoc, d'observar les pràctiques de foment de la lectura que es duen a terme en els instituts de secundària. Es tracta de comprovar en quina mesura i mitjançant quins mecanismes tots dos aspectes s'interrelacionen: com s'utilitzen les TIC —si s'utilitzen— en el treball de les lectures d'obres literàries proposades a l'alumnat i en quin grau aquestes pràctiques tenen com a finalitat el foment de la lectura com a activitat de gaudi.

Des d'aquest punt de vista, doncs, hem limitat l'abast de la recerca en dos aspectes: el professorat participant serà de l'àrea de «Valencià: llengua i literatura» i formarà part de la xarxa educativa *Un entre tants*.

La xarxa *Un entre tants* s'autodefineix com una «xarxa cooperativa d'experiències TIC per a l'ensenyament en valencià». Aquesta xarxa

virtual es va crear l'any 2009 a l'entorn d'un grup de docents de llengua i literatura catalanes en l'ESO i el batxillerat interessants en la introducció de les TIC en la didàctica de la llengua i la literatura. La xarxa, però, restava oberta, des d'un principi a docents d'altres àrees i nivells educatius. A hores d'ara, té 530 membres²⁶ en la xarxa virtual, dels quals vora 200 en són professors de llengua catalana en l'ESO i el batxillerat. La xarxa es proposa, des d'un inici, sis objectius (UN ENTRE TANTS: 2009):

1. Reflexionar sobre l'ús de les TIC en l'ensenyament.
2. Generar propostes sobre la introducció i el bon ús de les TIC en els centres.
3. Formar els membres de la xarxa com a usuaris i usuàries competents en les eines digitals.
4. Elaborar materials de les diferents àrees curriculars, tot fent ús de les TIC, per facilitar la tasca dels docents en l'ensenyament en valencià.
5. Promoure un diàleg, que pugui transcendir a la societat i sense defugir-hi connotacions ideològiques sobre el paper de l'educació i la cultura com a motor del canvi social.
6. Buscar i posar en funcionament estratègies per visibilitzar i per dignificar el català com a llengua moderna i de cultura, tot partint de la realitat valenciana.

El 2011, al voltant de la xarxa també es va crear una associació, registrada en el Ministeri de l'Interior, amb la finalitat de servir d'interlocutor legal amb altres associacions, organismes o l'Administració mateix.

El fet que el nucli docent principal de la xarxa *Un entre tants* siga de l'àrea de llengua catalana, així com els creadors, administradors i dinamitzadors de la xarxa, va ser un dels elements pels quals s'ha delimitat la recerca en aquest col·lectiu.

D'altra banda, també va condicionar aquesta delimitació el fet que, en tractar-se d'una àrea lingüística, de segur que treballaria amb l'alumnat la lectura d'obres literàries, en la mesura que des d'aquestes àrees, com ja s'ha comprovat, és quelcom tradicional i, fins i tot, preceptiu pel currículum.

²⁶ Dades d'abril de 2012.

Un altre aspecte que va influir en aquesta decisió va ser el fet que, en molts casos, per les condicions sociolingüístiques del País Valencià, el català funciona com a L2 per a gran part de l'alumnat, això és, no és la seua llengua primera. Aquest condicionament, —pensem, i és només una hipòtesi no fonamentada—, pot comportar una major disposició del professorat a la utilització de les TIC com a element motivador.

Així doncs, es considera adient la recerca sobre l'ús de les TIC en el treball de la lectura d'obres perquè és, en gran part, un terreny poc explorat. Es parla molt del foment de la lectura, així com de la introducció de les TIC en l'ensenyament, però només de manera aïllada s'han tingut en compte tots dos aspectes alhora.

El fet de delimitar l'abast de la recerca a la xarxa *Un entre tants* permet explorar què ocorre en docents almenys interessants per l'ús de les TIC en l'ensenyament. La delimitació entre el professorat de «Valencià: llengua i literatura» garanteix que tindran en compte la lectura d'obres literàries en tractar-se d'una àrea d'educació lingüística i literària, ja que així ho indica el currículum (Decret 112/2007, de 20 de juliol, del Consell).

Malgrat les campanyes de foment de la lectura, dins i fora de l'escola, de les Administracions, els resultats del nivell de comprensió lectora de l'alumnat espanyol sempre és inferior al de la mitjana europea (PISA: 2009). És per això que és necessari cercar noves maneres de treballar la lectura que puguin tenir més incidència en el lector jove. L'ús de les TIC pot ser un element dinamitzador de la lectura que pot aportar una motivació afegida al treball escolar d'aquesta, de manera que és necessari analitzar com docents interessats i experimentats en l'ús de les TIC les fan servir amb aquesta finalitat.

3. EL FOMENT DE LA LECTURA A L'ENSENYAMENT SECUNDARI

L'ensenyament obligatori, especialment des de les àrees lingüístiques, sovint ha proposat la lectura d'obres literàries a l'alumnat. Un dels objectius més recent, però, és el de crear un hàbit lector en l'alumnat que li permeta gaudir de la lectura (Ordre 44/2011, de 7 de juny, de la Conselleria d'Educació). És a dir, la creació de lectors, que llegeixen per plaer, superant la figura de l'alumne llegidor, és a dir, que llegeix per

obligació (BALLESTER: 1999). Daniel Pennac (1993, 11) ja va escriure que «el verb llegir no suporta l'imperatiu», en el sentit que l'obligació de llegir generalment aconsegueix, especialment en els adolescents, un efecte contrari.

La programació de la lectura d'obres literàries en l'ensenyament secundari obligatori presenta tres característiques bàsiques:

D'una banda, els criteris de programació se cenyeixen a l'objectiu d'augmentar els hàbits de lectura entre els joves; d'altra banda, i relacionat amb l'aspecte anterior, la selecció de les obres s'adscriu a la voluntat d'aproximar els textos als gustos de l'alumnat; en tercer lloc, aquesta programació reflecteix diverses ambigüitats, com ara la convivència entre la voluntat d'augmentar l'hàbit de llegir i l'obligatorietat, o la no distinció dels dispositius didàctics per guiar la lectura segons les obres que se seleccionin (MANRESA: 2006, 6).

Manresa exposa una certa contradicció entre l'obligatorietat d'aquestes lectures i la voluntat d'augmentar l'hàbit lector. La solució a aquest problema, segons la mateixa autora, «passa per ampliar les funcions que aquestes obres tenen actualment en la vida escolar i per elevar la concreció i precisió en la programació» (MANRESA: 2006, p. 7). La introducció de les TIC en el treball d'aquestes lectures pot ser un element dinamitzador i motivador.

Osoro (2008) destaca «que la principal dimensió de la lectura és emocional», de manera que cal fomentar experiències lectores en els joves que permeten donar resposta a les reflexions, opinions, dubtes, que la lectura els ha suggerit, més enllà de l'anàlisi lingüística o literària de l'obra o d'explicar allò que l'autor pretenia expressar.

No obstant això, les lectures s'han plantejat sovint, en l'ensenyament obligatori, des del punt de vista de la comprensió lectora i/o anàlisi del gènere literari (resum, identificació del tema, personatges, etc.), aspectes sens dubte interessants però que manquen de rellevància en la formació de l'hàbit lector. Cal, doncs, inserir la lectura en un context que permeta establir unes activitats rellevants (ZAYAS: 2011). Aquestes propostes solen tenir una finalitat de creació pròpia de l'alumne a partir de la lectura, que, també, pot dur-se a terme mitjançant l'ús de les TIC: Antoni de la Torre (2012) explota la lectura d'una obra per a la creació, pels alumnes, de relats digitals, de manera que l'activitat de

creació també té en compte el llenguatge visual i contribueix al desenvolupament de la competència digital.

Des del curs escolar 2011-2012 els centres docents del País Valencià tenen l'obligació de desenvolupar i implementar un Pla de Centre per al foment de la lectura (Ordre 44/2011, de 7 de juny, de la Conselleria d'Educació, per la qual es regulen els plans per al foment de la lectura en els centres docents de la Comunitat Valenciana). Gemma Lluch (2012, 35) explica d'aquesta manera què és un Pla de Lectura de Centre:

Per transformar un grup d'activitats en una veritable experiència de lectura compartida per tot el centre educatiu és necessari dissenyar estratègies conjuntes que impliquen tota la comunitat escolar, amb el compromís i la implicació de tots, pensades a llarg termini i, sobretot, amb el disseny d'una avaluació que permeta conèixer què funciona bé, què cal modificar i què reforçar... Aquest protocol tradicionalment s'anomena Pla de lectura de Centre.

L'article 2 de l'Ordre 44/2011, que desenvolupa l'elaboració d'aquests plans, explicita que aquest ha de contribuir a l'adquisició de la competència digital, i entre els objectius s'inclou que ha de reforçar la figura dels mitjans digitals com a mitjans de suport a la lectura.

És per això que Lluch (2012) proposa que és necessari aprofitar les xarxes socials i els espais virtuals en el foment de la lectura. I en aquest sentit sempre relaciona la lectura amb l'escriptura a Internet. L'obra de Lluch també suposa una aproximació a les pràctiques educatives que els docents duen a terme en relació amb treball de la lectura i el foment amb ús de les TIC. L'obra descriu algunes pràctiques docents reals amb ús de les TIC que tenen com a finalitat el foment de la lectura: creació de *book trailer*, lectures compartides a Twitter, elaboració de relats digitals o ressenyes virtuals de les lectures, entre d'altres.

Gemma Lluch també dirigeix les jornades anuals de l'*Escola de pares i mestres. Centre virtual de recursos per al foment de la lectura*²⁷, organitzades per l'Associació d'Editors del País Valencià i la Fundació Bancaixa. Aquest cicle de conferències se centra en la lectura a través de la web 2.0,

²⁷ Podeu consultar <http://www.aepv.net/Escola-de-pares-i-mestres-per-a-la-lectura/Escola-de-pares-i-mestres-per-a-la-lectura_va_15.html>.

la implicació de les famílies en el foment lector o la lectura i les noves tecnologies.

Igualment, cal destacar les jornades *El gust per la lectura*²⁸ que organitza el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. A banda del vessant formatiu dels docents, amb un conjunt de conferències, també proposa la lectura d'obres literàries a l'alumnat, preparades amb una completa guia de lectura per als docents, així com un concurs a partir del treball de les obres proposades.

Potser, però, la iniciativa que millor s'adapta a l'àmbit de la recerca d'aquest treball és la proposta de *Viquilletra*²⁹, organitzades pel portal de literatura *Lletra* i la Universitat Oberta de Catalunya. *Viquilletra* proposa un concurs que implica un autèntic treball col·laboratiu entre l'alumnat de secundària i batxillerat a partir de la lectura d'una de les obres literàries proposades. Les activitats que els alumnes han de realitzar estan relacionades tant amb la creativitat com amb l'ús de les TIC. A més, s'ha de treballar en grup, la qual cosa fomenta també el treball cooperatiu entre l'alumnat.

4. OBJECTIUS DE LA RECERCA

Els objectius proposats en aquesta recerca són els tres següents:

1. Descriure i analitzar el perfil digital dels docents de «Valencià: llengua i literatura» respecte a l'aplicació docent que en fan.
2. Conèixer el propòsit pel qual els docents proposen la lectura d'obres literàries a l'alumnat.
3. Descriure i analitzar l'ús de les TIC pels docents de valencià com a eina per al treball de la lectura i/o com a element per a fomentar-la.

²⁸ Les diverses activitats d'aquest grup es poden consultar a <<http://www.xtec.cat/web/projectes/lectura/gustperlalectura/>>.

²⁹ Aquest portal es pot consultar a <<http://www.viquilletra.cat>>.

5. ALGUNES NOTES BREUS SOBRE EL DISSENY DE LA RECERCA

5.1 MOSTRA

La població a la qual està adreçada l'enquesta, però, està formada per 197 subjectes, ja que el mostreig està limitat als docents que compleixen aquests dos criteris:

- 1) Professorat que forma part de la xarxa cooperativa d'experiències TIC per a l'ensenyament en valencià *Un entre tants*.
- 2) Professorat de l'àrea de «Valencià: llengua i literatura» a l'ESO i el batxillerat.

En el cas d'aquesta recerca, la delimitació de la mostra a la xarxa *Un entre tants*, si bé no és representativa del col·lectiu del professorat, sí que permet focalitzar l'anàlisi en un grup de docents capdavanters en l'ús de les TIC en l'ensenyament, la qual cosa permet observar de quina manera es fa un ús real d'aquestes tecnologies i com influeix en el procés d'ensenyament-aprenentatge.

Aquests resultats no seran generalitzables a la resta del col·lectiu docent, però permetran intuir el panorama que s'hi pot albirar i establir els fonaments per a recerques futures que contemplen un mostreig aleatori o probabilístic.

5.2 TÈCNiques I INSTRUMENTS

Per a la recollida de dades hem fet servir una enquesta realitzada online difosa a través de la xarxa *Un entre tants*. El qüestionari està format per 29 preguntes dividides en cinc blocs:

- I. **Informació personal:** aquest bloc està format per preguntes de caire personal que permeten caracteritzar cada subjecte.
- II. **Ús i domini de les TIC:** aquest bloc de preguntes aprofundeix sobre el domini i coneixement que es té sobre les TIC i sobre l'ús que se'n fa com a professional de la docència fora del procés d'ensenyament-aprenentatge.
- III. **Ús docent de les TIC:** aquestes preguntes versen sobre l'ús de les TIC que el subjecte fa en la docència directa amb l'alumnat.
- IV. **La lectura en la programació curricular d'aula:** aquest bloc de preguntes pretén aprofundir en les pràctiques do-

cents sobre la lectura d'obres literàries programades durant el curs.

V. **Lectura i TIC:** en aquest apartat es tracta l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació en relació amb treball de les lectures proposades durant el curs.

Cal fer constar que algunes de les preguntes estan condicionades a la resposta d'una altra, de manera que, segons les respostes, cada subjecte respondrà fins a un màxim de 29 preguntes.

6. ANÀLISI DE LES DADES

6.1 PERFIL DE LA MOSTRA

La mostra, és a dir els i les docents que han participat a l'estudi, reuneixen, com ja s'ha mencionat anteriorment, dos condicionants:

- a) Són membres de la xarxa virtual *Un entre tants*.
- b) Són docents de l'àrea «Valencià: llengua i literatura» a l'ESO i el batxillerat.

Un retrat robot d'aquest docents ens confirmaria, a més, que es tracta d'una persona entre 46 i 55 anys, professor/a d'un centre educatiu públic que fa classe en tots els cursos de l'ESO i el batxillerat.

Un dels primers aspectes que crida l'atenció és el de l'edat. El nombre de docents d'*Un entre tants* augmenta a mida que ho fa l'edat, fins al punt que gairebé la meitat (48%) se situa entre els 46 i els 55 anys (fig. 1).

Figura 1: Percentatge dels membres per rangs d'edat

El sexe, però, no és un tret significatiu d'aquests docents: un 54% són homes enfront d'un 46% que són dones. En canvi, sí que ho és, i d'una manera molt contundent, l'adscripció d'aquests quant a la titularitat del centre de treball: un 93% dels docents desenvolupen la seua tasca en centres d'ensenyament de titularitat pública, mentre que només un 7% ho fa en centres concertats. Cap dels enquestats és docent en un centre de titularitat completament privada (fig. 2).

Figura 2: Percentatge de docents segons la titularitat del centre de treball

A l'últim, aquests docents fan classe de manera força regular en tots els cursos de les etapes educatives analitzades. No destaca cap curs ni etapa per damunt de les altres: en cap dels cursos fa classes més d'un 48% del professorat enquestat (fig. 3). Només queda en un nivell inferior la docència en grups de PQPI (Programa de Qualificació Professional Inicial), PDC (Programa de Diversificació Curricular) o altres programes d'atenció a la diversitat. Aquesta dada, però, no és gaire significativa, ja que aquests grups no s'imparteixen en tots els centres i en els que sí que existeixen són minoria en relació amb la resta de grups, a banda que en aquests programes sol treballar-se per àmbits i, per tant, també poden estar assignats a altres departament didàctics.

Figura 3: Percentatge de docents segons el curs en què imparteixen classe.

6.2 PERFIL DIGITAL DELS DOCENTS

El col·lectiu de docents objecte d'estudi presenta una nivell mitjà-alt quant al coneixement i domini de les TIC. En concret, aquests docents han estat preguntats sobre el domini de sis eines: xarxes socials, gestió de blogs i de wikis, ús del correu electrònic, ús de plataformes per a la creació col·laborativa de documents (com GoogleDocs) i creació de presentacions.

Excepte en la creació i gestió de wikis, que se situa en un 20%, en totes les eines, gairebé la meitat o més del professorat ha respost que en

té un domini alt o molt alt. Si afegim els que consideren que tenen un coneixement mitjà de l'eina, podríem concloure que entre el 65% i el 100% dels docents (segons l'eina) en tenen un domini mitjà o avançat (fig. 4).

Figura 4: Nivell de coneixement domini dels docents d'eines TIC

Pel que fa a l'ús que aquests docents fan de les TIC com a professionals de l'educació (en tasques relatives a la preparació de classes, elaboració de materials, contacte amb altres companys de professió, etc.) podem afirmar que en són usuaris relativament habituals (fig. 5). Les eines menys utilitzades per aquests docents són Twitter i els wikis. En canvi, fan un ús bastant habitual de les xarxes socials com Facebook, dels blogs i d'eines com GoogleDocs.

Figura 5: Nivell d'ús de les TIC dels docents

Un aspecte singular i destacable és que el 50% dels enquestats afirma disposar d'un blog professional com a mitjà per exposar, comunicar i reflexionar sobre aspectes relacionats amb la seua professió com a docents.

Figura 6: Percentatge de docents que gestionen un blog professional

6.3. ÚS DOCENT DE LES TIC

Com a professionals de l'ensenyament, els docents no només poden utilitzar les TIC en la seua tasca professional particular sinó també en la docència directa amb l'alumnat, és a dir, en el procés d'ensenyament-aprenentatge amb l'alumnat.

Més de la meitat del professorat enquestat gestiona un blog (d'assignatura, departament o aula) per al treball amb l'alumnat (fig.7). Un 36% utilitza una o diverses xarxes socials (fig. 8) i el 33% fa servir en el procés d'ensenyament-aprenentatge una aula virtual com Moodle o un entorn virtual d'aprenentatge (EVA) similar (fig. 9).

Figura 7: Percentatge de docents que gestiona un blog docent

Figura 8: Ús de xarxes socials en la docència

Figura 9: Ús d'EVA en la docència

L'ús de wikis és més minoritari: només un 22% dels docents els fa servir, dada que potser és conseqüència del menor coneixement i domini que sobre aquesta eina afirmen tenir els docents (veure fig. 5).

No obstant això, sí que és significativa la finalitat amb què aquest reduït grup de docents utilitza aquesta eina. El principal ús que se'n fa és perquè els alumnes treballen de manera col·laborativa en grup. També, és utilitzat pels docents com a lloc web en el qual recollir materials que s'ofereixen a l'alumnat. Un altre ús significatiu, però més minoritari, és fer-los servir per a l'alumnat com a portafolis del treball que han realitzat durant el curs (fig. 10).

Figura 10: Finalitats de l'ús dels wikis en la docència.

6.4. LA LECTURA EN LA PROGRAMACIÓ D'AULA

La contemplació de la lectura d'obres literàries en la programació curricular dels docents enquestats és unànime. En el 96% dels casos és, a més, una activitat obligatòria per a l'alumnat.

En plantejar la finalitat amb la qual proposaven la lectura d'obres a l'alumnat, un 74% del professorat enquestat ha respost que pretén fomentar en l'alumnat l'interés i el gaudi per la lectura (fig. 11). Altres finalitats que els docents s'hi marquen són la millora de la comprensió lectora (59%) i de la competència lingüística (55%) de l'alumnat.

Figura 11: Objectius que es treballen mitjançant la lectura

L'Ordre 44/2011 de la Conselleria d'Educació, per la qual es regulen els plans per al foment de la lectura en els centres docents de la Comunitat Valenciana, proposa nou objectius generals que el Pla de foment de la lectura dels centres docents ha d'aconseguir. Els docents enquestats també van ser preguntats sobre quins d'aquests objectius (alguns dels quals coincideixen amb els anteriors) consideraven que treballàvem amb la pràctica docent que duïen a terme en relació amb la lectura (fig. 12).

En aquest cas, el 90% del professorat ha respost que pretén «fomentar en l'alumnat l'interés per la lectura i desenvolupar l'hàbit lector». Dos objectius més en els quals els docents també consideren que incideixen amb les pràctiques didàctiques entorn de la lectura són «contribuir al desenvolupament de la competència lingüística en l'alumnat» (81%), «afavorir la comprensió lectora des de l'àrea de llengua» (74%) i «fomentar en l'alumnat la lectura com a activitat d'oci i de gaudi» (73%).

Figura 12: Objectius a assolir amb la lectura segons l'Ordre 44/2011 de la Conselleria d'Educació

Sembla contradictori, però, que, tot i que els docents manifesten que l'objectiu principal que pretenen assolir amb la pràctica lectora és la de fomentar la lectura i desenvolupar l'hàbit lector, continuen aplicant com a mecanisme d'avaluació, de manera majoritària, propostes tan tradicionals com un control del lectura (82%) o la realització de treballs escrits sobres aspectes diversos de l'obra llegida (66%). Malgrat això,

també contemplen la realització d'activitats de creació a partir de la lectura com a vehicle d'avaluació (72%).

Figura 13: Sistemes d'avaluació aplicats a la lectura d'obres literàries

El 24% dels docents enquestats que han respost que utilitzen altres sistemes d'avaluació, han especificat propostes diverses:

–**Treballs més tradicionals que no fan ús de les TIC:** control oral o treball de l'expressió oral formal, elaboració de fitxes per capítols, treball del vocabulari o elaboració d'un glossari amb els mots desconeguts, elaboració d'un mural, redacció d'un diari de lectura.

–**Treballs més creatius que no fan ús de les TIC:** presentació de l'obra, representació teatral o lectura dramatitzada, tertúlia literària.

–**Treballs que fan ús de les TIC:** creació de relats digitals, treball de la lectura en un blog, ús de xarxes com Twitter o Pinterest, realització d'un curtmetratge.

6.5. LECTURA I TIC

Si bé en la majoria de casos el sistema d'avaluació de les lectures aplicat pel professorat era bastant tradicional, un nombre elevat d'aquests, un 63%, també confirma que utilitza les TIC per treballar les lectures (fig. 14).

Figura 14: Percentatge de docents que utilitza les TIC per treballar les lectures.

Les dades i percentatges que segueixen a continuació prenen com a referent aquest 63% de docents que utilitza les TIC en el treball de la lectura.

Aquest grup de docents afirma que les TIC que més utilitza per treballar la lectura són els cercadors d'Internet (48%), les presentacions realitzades amb programari tipus PowerPoint o similar (40%), el vídeo (36%), els blogs (30%) i l'àudio (20%).

Figura 15: Eines TIC emprades per treballar les lectures d'obres literàries.

La utilització d'aquestes tecnologies en si mateix no té cap valor, sinó que són utilitzades per crear algun producte amb valor didàctic que serveix per a treballar i/o aprofundir en la lectura de l'obra literària.

Figura 16: Productes elaborats amb les TIC

D'altra banda, la utilització de les TIC permet fomentar el treball en grup. El 58% dels docents que utilitza les TIC per treballar la lectura afirma que almenys en alguna de les propostes que es duen a terme durant el curs, l'alumnat treballa en grup (fig. 17).

Figura 17: Percentatge del professorat que proposa activitats en grup amb ús de les TIC

Quant a la creació col·laborativa de documents d'un grup d'alumnes, el percentatge baixa. D'aquest 58% de docents que proposa activitats en grup, només un poc més de la meitat afirma que els alumnes han de treballar conjuntament sobre un mateix document de text per elaborar el producte final (fig. 18). Dels que ho fan, la majoria utilitzen GoogleDocs com a eina de treball. L'ús dels wikis amb aquesta finalitat torna a ser minoritària.

Figura 18: Elaboració de documents col·laboratius per l'alumnat

Per últim, sembla evident, a partir de les respostes dels enquestats, que els docents solen utilitzar les TIC per treballar la lectura en els cursos més superiors de les etapes analitzades, especialment en 4t d'ESO i en 1r de batxillerat.

Figura 19: Cursos en què es treballa la lectura amb l'ús de les TIC

7. DISCUSSIÓ DELS RESULTATS

7.1 DOMINI DE LES TIC I ÚS EN LA PRÀCTICA DOCENT

Les dades analitzades indiquen que el professorat interessat en les TIC i l'aplicació en l'ensenyament ja té una llarga experiència en la professió i potser cerca la manera d'inserir noves dinàmiques. És també força significatiu que, malgrat aquest fet, aquest docent fa classe de manera regular en qualsevol curs de les etapes educatives en què es basa l'estudi.

El docent membre de la xarxa *Un entre tants* té un nivell mitjà-alt quant a coneixement i ús de les TIC. Com es pot comprovar en el quadre 1, en una escala 1-5, el coneixement mitjà d'aquests docents sobre l'ús de les TIC és de 3,34, gairebé un punt per damunt de la mitjana de l'escala. S'hi destaca l'ús del correu electrònic, amb un 4,52; el coneixement i la gestió de wikis és, com ja s'ha observat en altres punts d'aquest estudi,

inferior al de la mitjana (2,29). Si no s'haguera tingut en compte l'ús específic d'aquesta tecnologia, la mitjana quant al coneixement i domini de les TIC hauria pujat a un 3,54.

Domini i coneixement TIC	Mínim	Màxim	Mitjana	Desv. típ.
Domini xarxes socials	1	5	3,28	1,117
Domini blogs	1	5	3,28	1,285
Domini wikis	1	5	2,29	1,262
Domini correu-e	3	5	4,52	,682
Domini GoogleDocs	1	5	3,20	1,396
Domini PowerPoint	1	5	3,44	1,182
Domini TIC (mitjana)	2	5	3,34	,858

Quadre 1: Domini i coneixement dels docents de les eines TIC

Igualment, quant a l'ús que el docent fa de les TIC a nivell personal com a professional de l'ensenyament (és a dir, sense tenir-ne en compte l'ús docent amb l'alumnat), la mitjana se situa, en una escala 1-4, en un 2,68 (quadre 2), també per damunt del coneixement mitjà (situat en el 2). De nou, l'ús dels wikis se situa per sota de la mitjana (1,94).

Ús de les TIC	Mínim	Màxim	Mitjana	Desv. típ.
Ús cercadors	1	4	3,87	,443
Ús xarxes socials	1	4	2,88	1,129
Ús Twitter	1	4	2,12	1,110
Ús wiki	1	4	1,94	,998
Ús blogs	1	4	2,87	1,044
Ús elaboració col·laborativa documents	1	4	2,41	1,153
Ús TIC (mitjana)	1	4	2,68	,662

Quadre 2: Ús de les eines TIC que fan els docents

És, per tant, deduïble d'aquestes dades que el docent que forma part de la xarxa *Un entre tants* no només està interessat en l'aplicació didàctica de les TIC (aquesta és la finalitat principal del grup) sinó que, a més a més, posseeix un coneixement elevat de les TIC i en fa un ús relativament habitual.

L'aspecte més important a tenir en compte de l'anàlisi d'aquestes dades és la correlació significativa que s'estableix entre totes dues: a major domini de les TIC pels docents, major ús en fan en la seua tasca professional (fig. 20).

Figura 20: Correlació entre coneixement i ús de les TIC pels docents

Aquesta correlació entre domini i ús de les TIC també es dona en la integració de les TIC en la pràctica docent, com es pot deduir de les dades següents.

Un 50% dels docents afirma gestionar un blog personal com a professional de l'ensenyament. La mateixa xifra afirma gestionar-ne un per a la docència amb l'alumnat (un blog d'assignatura, curs, departament). La figura 21 també corrobora que els docents que més utilitzen les TIC en la seua feina personal com a docents són els que solen disposar i/o gestionar aquests blogs.

Figura 21: Correlació entre ús de les TIC i gestió d'un blog personal/professional

Malgrat l'elevat ús que els docents enquestats fan de les TIC en la gestió de la seua professió fora de l'aula, aquest decau considerablement quan es tracta de l'ús que en fan en la docència directa amb l'alumnat, això és, com a eina de treball en el procés d'ensenyament-aprenentatge.

Tot i que un 50% del professorat afirma gestionar un blog com a eina de treball amb l'alumnat, la xifra baixa considerablement quan es tracta d'altres eines TIC: només un 36% dels docents fa servir les xarxes socials; un 33%, un entorn virtual d'aprenentatge; únicament un 22%, els wikis.

A pesar d'aquestes dades, sembla que es confirma el fet que són els docents amb major coneixement de les TIC i que més ús personal en fan, els que les incorporen al procés d'ensenyament-aprenentatge, com es pot comprovar en la figura 22 en relació amb l'ús que es fa de les xarxes socials.

Figura 22: Correlació entre ús personal de les TIC i ús docent de les xarxes socials

Així doncs, es pot concloure una triple correlació: com més coneixement i domini de les TIC, més són utilitzades pels docents a nivell particular com a professionals de l'ensenyament. I són els docents que més les utilitzen els que les incorporen de manera més decidida en el procés d'ensenyament aprenentatge.

Sembla, doncs, que és necessària una bona formació en TIC dels docents perquè aquests s'aventuren a donar el pas d'incorporar-les en l'activitat docent.

Si l'ús de les TIC pels docents depén, com es desprén de les dades analitzades, del coneixement que en posseeixen, sembla clar que un dels aspectes que cal potenciar és de la formació docent en TIC. És obvi que, sense dominar una tecnologia, és difícil, en primer lloc, utilitzar-la professionalment i, en segon lloc, que siga utilitzada amb finalitats educatives amb un grup d'alumnes, ja que la manca de domini de l'eina

pel docent pot entrebancar els objectius programats i convertir-se en un handicap més que en una ajuda.

Si realment es desitja la integració de les TIC en el procés d'ensenyament-aprenentatge, l'Administració haurà de garantir-ne una correcta i extensa formació. Xarxes de docents, com és el cas d'*Un entre tants*, també han de tenir aquest aspecte en compte.

7.2 LECTURA I METODOLOGIA NOVA AMB LES TIC

L'anàlisi de les dades sembla demostrar que l'alumnat de llengua i literatura catalanes, en treballar la lectura d'obres literàries, té com a principal objectiu fomentar la lectura entre l'alumnat i desenvolupar-hi el gaudi (fig. 11). Com a docent d'una àrea lingüística, entre els objectius principals també es troben el desenvolupament de la competència lingüística i de la comprensió lectora.

Aquestes dades es corroboren quan els docents seleccionen quins objectius tenen en compte quan treballen la lectura en relació amb els que contempla la normativa que regula els plans de centre per al foment de la lectura (fig. 12). Cal afegir-ne, a més, un objectiu seleccionat pel 55% dels docents que té a veure amb el tractament de la informació («fomentar en l'alumnat una actitud reflexiva i crítica per mitjà del tractament de la informació»).

En aquest sentit, el 63% del professorat enquestat afirma que utilitza les TIC per treballar la lectura d'obres literàries. Malgrat això, sembla que els docents, paral·lelament, continuen utilitzant mecanismes d'avaluació tradicionals i que es poden interpretar com a contradictoris amb aquest objectiu de fomentar la lectura i considerar-la com una activitat de gaudi. La lectura de les obres és obligatòria i el 82% dels docent utilitza un control de lectura com a mecanisme d'avaluació.

D'aquestes dades podem extraure que l'ús de les TIC és un recurs per al treball de les lectures que els docents utilitzen complementàriament a d'altres més tradicionals. Com es pot observar en el gràfic següent (fig. 23) tornen a ser els docents que habitualment més utilitzen les TIC en la tasca docent fora de l'aula (és a dir, els que més coneixement i domini en tenen) els que majoritàriament les incorporen també en aquesta pràctica amb l'alumnat.

Figura 23: Correlació entre ús personal de les TIC i ús de les TIC per al treball de la lectura

Si bé és cert que el 63% del professorat empra les TIC per al treball de la lectura (fig. 15), les eines més utilitzades són les més tradicionals: els cercadors (48%), les presentacions realitzades amb PowerPoint o programari similar (40%) o els blogs (30%). Altres eines més innovadores com l'ús del vídeo (36%) o l'àudio (20%) queden en un segon plànol. L'ús dels wikis, les xarxes socials o els pòsters digitals són només testimonials.

L'ús d'aquestes tecnologies és, evidentment, un vehicle per a la configuració d'un producte relacionat amb la lectura. Igualment, els principals productes elaborats són sovint activitats tradicionals en les quals s'han incorporat les tecnologies. Així doncs, les TIC són emprades principalment per produir comentaris, valoracions o crítiques sobre l'obra (45%) i per realitzar una tertúlia o diàleg a partir de la lectura

(38%). L'elaboració de productes més innovadors o almenys en els quals la presència de les tecnologies és més determinant són minoritaris, com és el cas dels videorelats (10%) o dels tràilers de llibre (*book trailer*) (3%).

Les dades analitzades permeten concloure que les TIC estan entrant de manera progressiva en les aules i que són els docents amb major coneixements en aquestes eines els artífexs d'aquesta introducció. Malgrat aquest fet, l'ús de les TIC per al treball específic de la lectura d'obres literàries és encara una mica minoritària.

A més, aquesta recerca permet comprovar com la tipologia d'activitats (relacionades amb la lectura) en què s'integren les TIC són sovint les més tradicionals. És a dir, els docents han introduït l'ús de les TIC en activitats que es realitzaven abans sense fer-ne ús; són testimonials les activitats en les qual l'ús de les TIC implica un canvi de metodologia que capgire la concepció tradicional de treballar la lectura. El nombre de pràctiques educatives en què les TIC suposen vertaderament un canvi metodològic és, com s'ha comprovat, testimonial.

Si bé la formació en TIC és necessària perquè els docents en facen ús a nivell professional i en la pràctica educativa, també, cal insistir en les possibilitats de les TIC com a eina de transformació de la metodologia didàctica. En aquest sentit, com afirma Jung (2005), és fonamental que la formació docent també tinga en compte les potencialitats de les TIC i que el professorat tinga oportunitats per experimentar-les. En aquest sentit, la creació de xarxes de professorat, com és el cas d'*Un entre tants*, és fonamental per mostrar i compartir experiències reals que demostrin per a què poden servir les TIC i de quina manera podem transformar la pràctica educativa diària.

8. CONCLUSIONS

8.1 PERFIL DIGITAL DEL PROFESSORAT DE «VALENCIÀ: LLENGUA I LITERATURA»

El professorat de «Valencià: llengua i literatura» que forma part de la xarxa *Un entre tants* presenta una competència digital mitjana-alta. Són docents amb un domini de les TIC per damunt de la mitjana que sol utilitzar-les habitualment en el desenvolupament de la seua tasca profes-

sional com a docent, així com també les utilitza en l'activitat docent amb l'alumnat.

Aquests docents presenten un domini elevat i un ús relativament habitual dels cercadors, les xarxes socials, els blogs, l'elaboració de documents col·laboratius i, en menor mesura, els wikis. A més, la meitat dels docents enquestats gestiona un blog professional, i gairebé el mateix percentatge en gestiona un de docent per al treball amb l'alumnat.

Cal destacar que com més coneixement i domini tenen de les TIC més les utilitzen a nivell professional i més propicis són a introduir-les en la tasca docent. És per això que és necessària una adequada formació en TIC del professorat, ja que, com es dedueix de les dades només quan les dominen suficientment les incorporen en el procés d'ensenyament-aprenentatge.

8.2 FINALITAT DE LA PROPOSTA DE LECTURA D'OBRES LITERÀRIES COMPLETES EN L'ENSENYAMENT SECUNDARI

Aquests docents justifiquen la proposta de lectura d'obres literàries com a mecanisme, principalment, per al foment de la lectura i la creació d'un hàbit lector en l'alumnat. Com a docents d'una àrea lingüística també pretenen aprofundir en la millora de la comprensió lectora i millorar la competència lingüística de l'alumnat.

Això no obstant, en la pràctica, els mecanismes d'avaluació de la lectura són més aviat tradicionals i semblen contradictoris amb la finalitat principal de fomentar la lectura, ja que solen utilitzar els controls de lectura o la realització de treballs escrits.

També, hi ha, però, un grup de docents que afirma utilitzar altres mecanismes i un percentatge elevat afirma utilitzar també les TIC en el treball d'aquestes lectures. És mitjançant les TIC que sembla que el professorat pretén assolir aquesta finalitat del foment i l'hàbit lector.

8.3 ÚS DE LES TIC PER AL TREBALL DE LES LECTURES PROPOSADES A L'ALUMNAT

Entre les tecnologies utilitzades en el treball de la lectura destaquen els blogs, les presentacions, el vídeo i l'àudio. En menor mesura s'utilitzen d'altres com les xarxes socials, els pòsters digitals o els wikis.

Els productes que els alumnes han de realitzar amb l'ús de les TIC solen ser activitats més tradicionals que incorporen les TIC, com la realització de comentaris o valoracions sobre l'obra, l'elaboració de presentacions amb PowerPoint o programari similar o tertúlies o diàlegs sobre l'obra. Aquelles activitats en les quals les TIC no només s'integren en el procés de treball sinó que esdevenen motor d'un canvi de procediment i metodologia en el treball docent són d'ús encara minoritari, com ara els videorelats o els tràilers de llibre.

De manera que, si bé les TIC són utilitzades en el treball de la lectura d'obres literàries, possiblement amb la finalitat de potenciar la concepció de la lectura com activitat de gaudi i fomentar-la per crear un hàbit lector en l'alumnat, encara no han esdevingut un element de canvi i transformació de la metodologia docent.

És important, doncs, engegar els mecanismes necessaris no només per formar els docents en l'ús de les TIC, sinó mostrar-los el potencial que aquestes eines poden tenir, tot cercant espais d'intercanvi i experimentació perquè el docent comprove com l'ús de les TIC pot ser un element dinamitzador i transformador de la pràctica educativa.

9. PERSPECTIVES D'INVESTIGACIÓ

El present article, que ha significat una primera aproximació a un camp no gaire estudiat, ha posat de manifest l'interés d'aquest àmbit, que permet múltiples vies per aprofundir-hi.

Aquest treball s'ha limitat, com a primera presa de contacte, a una mostra formada per docents interessats i familiaritzats amb l'ús de les TIC, ja que formen part del col·lectiu *Un entre tants*. Aquest fet ha permés obtenir un resultat positiu, ja que ha oferit una mostra real de les diverses maneres de treballar la lectura amb l'ús de les TIC. No obstant això, caldria eixamplar la recerca al conjunt del professorat de l'àrea «Valencià: llengua i literatura» del País Valencià i, fins i tot, a l'àrea de llengua espanyola, les dues llengües vehiculars de l'ensenyament.

S'ha observat que un dels objectius fonamentals que els docents pretenen assolir amb la lectura i el treball amb les TIC és el de fomentar la lectura i crear un hàbit lector. Caldria contrastar aquesta finalitat amb l'alumnat, de manera que caldria recollir l'opinió dels discents respecte

d'aquest fet així com, també, la visió que tenen dels canvis que hi introdueix el treball amb les TIC.

En un altre nivell, una de les conclusions extretes de la recerca és la necessitat d'establir un pla de formació docent que permeta el professorat no només conèixer i dominar les TIC, sinó també poder comprovar-ne les potencialitats per canviar-ne la metodologia, així com la creació d'espais per poder experimentar-hi. Una línia d'actuació a tenir en compte és la del disseny i implementació d'una proposta formativa que done resposta a aquestes necessitats. L'ensenyament no pot restar alié a les TIC, que són presents a bastament en la societat, però no es pot pretendre que els docents les utilitzen en el procés d'ensenyament-aprenentatge si no se'ls ha format prèviament de manera adequada.

Aquesta recerca també ha dibuixat el perfil digital d'aquests docents. No obstant això, no hi ha estudis recents que analitzen aquest aspecte de manera generalitzable al col·lectiu docent del País Valencià, conseqüència en part de la negativa de l'Administració valenciana a participar en aquesta mena d'estudis globals, com per exemple en l'informe PISA. És necessària, doncs, la realització d'un estudi independent sobre la dotació en infraestructura tecnològica amb què compten els centres d'educació, així com sobre l'ús docent que se'n fa habitualment.

10. BIBLIOGRAFIA

- ALMERICH, G. *et al.* (2010): «La relación entre la integración de las tecnologías de la información y comunicación y su conocimiento», *Revista de Investigación Educativa*, 28 (1), p. 31-50. [En línia: <<http://revistas.um.es/rie/article/view/97861>>. Data de consulta: 21-04-2012]
- BALLESTER, J. (1999): *L'educació literària*, València: Universitat de València.
- CASSANY, D., M. LUNA. & G. SANZ (1999): *Ensenyar llengua*, Barcelona, Graó.
- COLOMER, T. (1998): *La formació del lector literari*, Barcelona, Barcano-va.
- DE LA TORRE, A. (2012): «Creació de relats digitals per a l'ensenyament del Valencià com a L2 en 4t de secundària. L'aspecte performatiu

- de la comprensió lectora», Comunicació al «Congrés de Relat Digital», València, 22 de març de 2012. [En línia: <<http://www.scribd.com/doc/89214210/Creacio-de-relats-digital-per-a-Valencia-L2-Antoni-de-la-Torre>>. Data de consulta: 21-04-2012].
- JUNG, I. (2005): «ICT-Pedagogy Integration in Teacher Training: Application Cases Worldwide», *Educational Technology & Society*, 8 (2), p. 94-101.
- LEE, C. D. & A. SPRATLEY (2010): *Reading in the disciplines. The Challenges of Adolescent Literacy*, Nova York, Carnegie Corporation of New York. [En línia: <http://carnegie.org/fileadmin/Media/Publications/PDF/tta_Lee.pdf>. Data de consulta: 21-04-2012].
- LLUCH, G. (2012): *La lectura al centre. Llegir (i escriure) llibres, pantalles, documents, al Pla de Lectura de Centre*, Alzira: Bromera.
- MANRESA POTRONY, M. (2006): *Les obres literàries completes a secundària: del lector a la programació*, Tesi doctoral [En línia: <<http://www.xtec.cat/sgfp/llicencies/200506/memories/1115m.pdf>>. Data de consulta: 21-04-2012].
- MARTÍN-BARBERO, J. & G. LLUCH (2011): *Lectura, escritura y desarrollo en la sociedad de la información*, Bogotá/Madrid, Centro Regional para el Fomento del Libro en América Latina y el Caribe/ Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo.
- MILLÁN, J. A. (coordinador) (2008): *La lectura en España. Informe 2008. Leer para aprender*, Madrid, Fundación Germán Sánchez Ruipérez/ Federación de Gremios de Editores de España.
- OSORO ITURBE, K. (2008): «El fomento de la lectura en la etapa preuniversitaria» [En línia: <http://sol-e.com/plec/documentos.php?id_documento=156&id_seccion=11&nivel=Bachillerato>. Data de consulta: 26-04-2012]
- ORDRE 44/2011, DE 7 DE JUNY, DE LA CONSELLERIA D'EDUCACIÓ, per la qual es regulen els plans per al foment de la lectura en els centres

- docents de la Comunitat Valenciana (DOCV 6544, 16 de juny de 2011).
- PENNAC, D. (1993): *Como una novela*, Barcelona, Anagrama.
- PISA 2009. *Programa para la evaluación internacional de los alumnos*. OCDE. *Informe español*, Madrid, Ministerio de Educación.
- TEBEROSKY, A. (2001): *Proposta constructivista per aprendre a llegir i a escriure*, Barcelona, Vicens Vives.
- UN ENTRE TANTS (2009): «Presentació i objectius de la xarxa de professors i professors Un entre tants» [En línia: <<http://www.scribd.com/doc/24050846/1entretants-PRESENTACIO-i-OBJECTIUS>>. Data de consulta: 7-05-2012].
- ZAYAS. F. (2011): «Leer para escribir. Escribir para leer. Palabras para hablar de los sentimientos» [En línia: <<http://docentes.leer.es/2011/04/19/leer-para-escribir-escribir-para-leer-palabras-para-hablar-de-los-sentimientos-felipe-zayas/>>. Data de consulta: 21-04-2012].